

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»**

Кафедра психології

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
з навчальної дисципліни
«ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ»
для практичних занять
підготовки студентів бакалаврського рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія**

Слов'янськ – 2022

УДК 378.016:37.015.3(072)
М54

Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні:
кафедри психології від 27 серпня 2021 р., протокол №1;
вченої ради ДДПУ (протокол протокол №6, від 27 січня 2022 р.

Рецензенти:

Набока Ольга Георгіївна, доктор педагогічних наук, професор,
перший проректор з науково-педагогічної роботи ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»

Мамічева Олена Володимирівна, доктор психологічних наук, професор,
декан факультету спеціальної освіти ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»

М54 Методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Педагогічна психологія» для практичних занять студентів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія / ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» ; уклад. : Л. М. Дейниченко, Л. В. Степаненко. Слов'янськ, 2022. 43 с.

Методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Педагогічна психологія» стануть у нагоді студентам бакалаврського рівня вищої освіти, спеціальності 053 Психологія денної та заочної форми навчання. Методичні рекомендації містять плани практичних занять, питання для дискусії, практичні завдання, список літератури.

УДК 378.016:37.015.3(072)

©ДВНЗ «ДДПУ», 2022

©Дейниченко Л. М., Степаненко Л. В., 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
ЗМІСТ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	5
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГІЯ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ.....	8
Тема 1. Предмет, завдання та методи педагогічної психології.....	8
Тема 2. Психологія навчання.....	10
Тема 3. Навчання й психічний розвиток.....	12
Тема 4. Психологія навчальної діяльності.....	14
Тема 5. Управління процесов виховання особистості дитини.....	17
Тема 6. Умови ефективного виховання.....	20
РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГІЯ СУБ'ЄКТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ.....	24
Тема 7. Психологічний аналіз педагогічної діяльності.....	24
Тема 8. Психологічні складові ефективності педагогічної діяльності.....	29
Тема 9. Психологія педагогічного спілкування.....	31
Тема 10. Конфлікти між учасниками педагогічної взаємодії.....	34
Тема 11. Зміст та функції психологічної служби в системі освіти.....	38
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	40

ПЕРЕДМОВА

Методичні рекомендації курсу «Педагогічна психологія» розроблені з урахуванням вимог щодо удосконалення підготовки психологів. В суспільстві сформувалася нагальна потреба в висококваліфікованих спеціалістах, які розумітимуть психологічну сутність процесів виховання і навчання та зможуть ефективно працювати над їх вдосконаленням. Вочевидь, в контексті високих вимог до розвитку національної школи та удосконалення освітнього процесу озброєння майбутніх психологів знаннями з педагогічної психології набуває особливої актуальності.

Педагогічна психологія – одна із провідних профільюючих дисциплін у системі підготовки психологів. Вона спрямована як на створення загальних теоретичних основ світогляду психологів, так і на формування інтересу до спеціалізації в дослідженнях із психології навчання у прикладній діяльності психолога. Тому метою дисципліни «Педагогічна психологія» є підготовка майбутніх психологів до здійснення професійної діяльності в межах психологічного супроводу учасників педагогічного процесу.

Завдання навчального курсу є наступні:

- оволодіння студентами основними поняттями, принципами, концепціями педагогічної психології;
- розуміння психологічної сутності педагогічних процесів, явищ та феноменів.
- набуття майбутніми психологами професійних компетентностей у сфері вирішення основних завдань психологічного супроводу педагогічного процесу.

Методичні рекомендації носять практикоорієнтовний характер, тому в них наведено плани практичних занять до вивчення тем із педагогічної психології, питання для підготовки та дискусії, практичні завдання, рекомендовану літературу, що сприяє систематизації знань при підготовці студентів до занять, полегшує пошук матеріалу і визначає структуру практичних занять при вивченні педагогічної психології.

Опанування курсом сприятиме формуванню стійкого інтересу до психолого-педагогічних знань і вміння їх застосовувати у повсякденній практичній діяльності.

ЗМІСТ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття – форма навчального заняття, при якому викладач організує обговорення студентами питань програмного матеріалу. Заняття мають сприяти розвитку самостійної роботи студентів, поглибленню їх інтересу до науки і наукових досліджень, розвитку культури мовлення, формування навичок та вмінь публічного виступу, участі в дискусії.

Головна мета практичних занять – допомогти студентам опанувати навчальний курс і засвоїти предмет «Педагогічна психологія».

Завданнями практичних занять є: поглиблення теоретичних знань, отриманих на лекціях; заохочення студентів до психологічного аналізу освітнього процесу, активної творчої роботи зі самостійного опрацювання рекомендованої літератури; вироблення в студентів умінь використовувати теоретичні знання педагогічної психології в практичній діяльності.

Опанування положень курсу передбачає не тільки засвоєння визначень тих чи інших категорій, характерних рис певного феномену та ознак, але і розуміння різних точок зору щодо нього.

Вивчення курсу «Педагогічна психологія» доцільно починати з ознайомлення з програмою та методичними рекомендаціями. При підготовці до практичних занять треба звертати увагу не тільки на відповідні питання, а також й на питання, що винесені на дискусійне обговорення і на самостійне вивчення, оскільки саме вони дають можливість перевірити цілісність, системність та логічність відповідних знань.

У планах занять передбачені модульні контрольні роботи, як одна з форм закріплення навичок використання понятійно-термінологічного апарату, а також контролю знань. У цикл занять включені практичні завдання, що передбачають освоєння студентами навичок аналізу психолого-педагогічних концепцій навчання та виховання. Практичні заняття передбачають різні форми групової та індивідуальної роботи, анотування наукової та науково-методичної літератури.

Загальна схема проведення заняття

1. Ознайомлення студентів із темою заняття і планом роботи.
2. Повторення і закріплення основних психологічних понять за темою.
3. Групове обговорення списку наукової та науково-методичної літератури за темою.
4. Публічне представлення доповідей за основними питаннями теми.

5. Групове обговорення прослуханих доповідей під керівництвом викладача.

6. Творча робота (письмова чи усна) або робота в проблемних групах.

7. Ознайомлення з темою наступного заняття і темами доповідей, рефератів, контрольних робіт, літературою, що рекомендується.

Організація роботи студентів

За кожною темою представлені плани заняття, основна література, практичні завдання, а також основні питання теми для обговорення, поданий список додаткової літератури. Основна література має бути вивчена студентами. Використовуючи додаткову літературу, студенти за пропозицією викладача готують доповіді за деякими питаннями курсу, або анотації. Практичні завдання також виконуються письмово в зошиті для практичних занять. Працюючи над доповідями, студенти мають використовувати, окрім рекомендованої літератури, додаткові джерела, освітлюючи окремі проблеми педагогічної психології. Передбачається, що за час, відведений навчальним планом на вивчення курсу, кожен студент пише доповіді і докладає її зміст на практичних заняттях.

Алгоритм підготовки.

- визначте питання для підготовки (Ви маєте розглянути усі питання, зазначені у плані практичного заняття).

- візьміть у бібліотеці університету (читальному залі або на кафедрі) джерела, зазначені у списку основної літератури до заняття. При підборі літератури Ви можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).

- визначте розділи (теми або параграфи), у яких розкрито питання практичного заняття.

- прочитайте ці розділи.

- складіть план (простий або складний) відповіді на кожне питання.

- визначте основні поняття, які Ви повинні засвоїти.

- проаналізуйте, як опрацьований матеріал пов'язаний з іншими питаннями теми.

- для кращого засвоєння та запам'ятовування матеріалу складіть короткий конспект, схеми, таблиці по прочитаному матеріалу.

- визначте проблеми в опрацьованому матеріалі, які Ви недостатньо зрозуміли. З цими питаннями Ви можете звернутися на консультації до викладача.

- перевірте, як Ви засвоїли опрацьоване питання. Ви можете це зробити, розв'язавши практичні завдання.

Самостійна робота студентів

Готуючись до практичного заняття студентіві рекомендується виконати наступну роботу:

1. Підібрати за темою необхідну літературу і вивчити її.
2. Підготувати конспект першоджерел за наданим варіантом наукової або науково-методичної літератури.
3. Підготувати доповідь за результатами наукових статей.
4. Викласти вивчений матеріал у формі тез доповідей (тривалість виступу 5 – 7 хвилин).
5. Підготувати творче завдання (у випадку його наявності).
6. Підготувати реферат відповідно наданих тем.

Методичні прийоми проведення заняття:

Під час практичного заняття викладачеві слід виділяти і тримати під увагою такі основні його компоненти:

– вступне слово викладача має визначати основну мету практичного заняття, місце, яке займають питання даного практичного заняття в курсі дисципліни; головні питання практичного заняття; методичні рекомендації щодо виступу студентів з даної тематики;

– обговорювання питань практичного заняття повинно проходити з залученням обґрунтованих міркувань студентів з приводу виступів учасників заняття, запитань, які виникають у студентів; з організацією дискусії, корегуванням її в межах запланованої теми, коротким висновком після кожного питання;

– заключне слово має реалізовувати мету практичного заняття, давати конструктивний аналіз усіх виступів та відповідей, стимулювати активність студентів.

Методи перевірки знань:

Опитувальний-метод перевірки знань, при якому суб'єкт перевірки ставить запитання об'єкту (в усній або письмовій формі).

Реферативний – метод перевірки знань, при якому заздалегідь визначені студенти доповідають по конкретній тематиці з наступним обговоренням.

Тестування – метод перевірки знань та засвоєння вивченого матеріалу.

Перевірка конспектів лекцій – метод перевірки знань, який полягає у перевірці лекційного матеріалу у зошитах.

РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГІЯ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Практичне заняття № 1

Тема: ПРЕДМЕТ, ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Мета: формувати у студентів уявлення про предмет, завдання, структуру та методи педагогічної психології як галузі психологічної науки.

Професійна спрямованість: здатність визначати проблеми, які розв'язуються в межах сучасної педагогічної психології, використовувати методи педагогічної психології для вивчення розвитку особистості у освітньому процесі.

План проведення практичного заняття (2 години):

1. Педагогічна психологія як галузь психологічної науки. Значення педагогічної психології у практичній діяльності психолога.
2. Предмет і завдання педагогічної психології.
3. Структура сучасної педагогічної психології: її місце в системі психологічних, педагогічних та соціальних наук.
4. Методологічні принципи педагогічної психології.
5. Методи дослідження педагогічної психології.
6. Становлення та розвиток педагогічної психології.

Питання для дискусії:

1. В чому полягає зв'язок педагогічної психології із практичною діяльністю психолога?
2. Чи було виникнення педагогічної психології закономірним явищем розвитку психічної науки? Чому?
3. Прокоментуйте висловлювання К.Д.Ушинського. Як дані твердження відображують специфіку педагогічної психології?
Якщо педагогіка хоче виховувати людину у всіх відношеннях, то вона повинна насамперед пізнати її також в усіх відношеннях
У самій природі людини треба знайти засоби виховної діяльності
4. З якими галузями психології педагогічна психологія пов'язана найбільш тісно? Обґрунтуйте чому?
5. Визначте методологічні принципи педагогічної психології.
6. Які з методів збору фактичних даних є найбільш важливими для педагогічної психології? Чому?
7. Дайте порівняльну характеристику методів спостереження та експерименту у педагогічній психології.
8. Охарактеризуйте основні етапи розвитку педагогічної психології.

Практичні завдання:

1. Кожне теоретичне питання плану, яке винесене на обговорення, подайте у схематичному вигляді. Результати своїх напрацювань необхідно представити на занятті.
2. Розгляньте умови ефективного застосування методів спостереження, опитування та експерименту у психолого-педагогічних дослідженнях.
3. Підготуватися до дискусії: «Сучасний стан педагогічної психології». Здійсніть аналіз питання (за схемою): – основні напрямки педагогічної психології; – основні завдання сучасної педагогічної психології; – наукові праці про сучасний розвиток педагогічної психології; – загальні висновки.

Література:

Основна література:

1. Власова О. І. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ, 2013. 480 с.
<https://g.lekciya.com.ua>
2. Савчин М.В. Педагогічна психологія: навч. посіб. / М.В.Савчин. Київ : Академвидав, 2007. 424 с.
3. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєєп О. П. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 168 с.
4. Педагогічна психологія: навч. посіб. / уклад. : Н. Г. Матейчук, О.П.Степаненко. Чернівці, 2014. 240 с.

Додаткова література:

1. Вікова і педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л.В.Долинська, З. В. Огороднійчук та ін., 2-е вид., допов. Київ: Каравела, 2009. С. 318-347.
2. Бочелюк В. Й., Зарицька В. В. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2007. 248 с.
3. Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 112 с.
4. Гетьман Т., Кричківська Т. Проблеми педагогічної психології : хрестоматія. Київ : КНТ, 2017. 381 с.
5. Педагогічна психологія : хрестоматія: навч. посіб. / упоряд. Л. В. Долинська. Київ : Каравелла, 2014. 368 с.

Практичне заняття № 2

Тема: ПСИХОЛОГІЯ НАВЧАННЯ

Мета: формувати у студентів знання про психологічні особливості навчання: структуру, основні характеристики різних видів навчання та наuczіння.

Професійна спрямованість: здатність розрізняти види навчання; уміння застосовувати теоретичні знання у практичних ситуаціях; уміння розв'язувати психолого-педагогічні ситуації різного виду.

План проведення практичного заняття (2 години):

1. Поняття та структура навчання.
2. Психологічні моделі навчання.
3. Концепція проблемного навчання.
4. Психологічна сутність програмованого навчання.
5. Інноваційні технології навчання.
6. Психологічні основи оптимізації навчання.

Питання для дискусії:

1. Прокоментуйте висловлювання філософів. Які закономірності педагогічної психології навчання відображені у даних сентенціях? Аргументуйте свою думку.

Корисніше знати декілька мудрих правил, які завжди могли б слугувати тобі, ніж вивчитися багатьом речам, для тебе некорисним. Сенека Луцій Аней-молодший (біля IVст. до н.е., Давній Рим)

Учіння без роздумів марне, але і роздуми без учіння небезпечні. Конфуцій (Vст. до н.е., Давній Китай) Швидке накопичення знань, набутих при занадто малій самостійній участі, не дуже плідне.

2. Учителя стверджують: якщо учень не хоче вчитися, то його неможливо навчити. Чи погоджуєтесь ви з цим? Чи буде взагалі відбуватися засвоєння знань у ситуації, коли є навчання, проте немає учіння? Який вихід із даної ситуації ви можете запропонувати?

3. Л.С.Виготський говорив, що учитель – не соліст, від успіху якого залежить успіх спектаклю. Який смисл має дане висловлювання? Про яку важливу закономірність педагогічної психології йдеться?

4. Розкрийте психологічну суть моделі вільного навчання.

5. У чому полягають особливості традиційного і інноваційного навчання? Дайте загальну характеристику.

6. Яку провідну мету передбачає діалогічна технологія?

7. На чому акцентує увагу технологія навчання в співробітництві?

8. У чому полягають суть особистісної технології навчання?

2. Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О.Г.Видра. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 112 с.
3. Гетьман Т., Кричківська Т. Проблеми педагогічної психології : хрестоматія. Київ : КНТ, 2017. 381 с.
4. Євтух М. Б. Педагогічна психологія : підручник / М.Б. Євтух, Е.В. Лузік, Н.В. Ладогубець, Т.В. Ільїна. Київ : Кондор, 2015. 420 с.
5. Лисянська Т. М. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Каравела, 2012. 248 с.

Практичне заняття № 3

Тема: НАВЧАННЯ Й ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК

Мета: формувати у студентів знання про психологічні особливості розвивального навчання; психічний і особистий розвиток у процесі навчання.

Професійна спрямованість: здатність розрізняти різні теорії розвивального навчання.

План проведення практичного заняття (2 години):

1. Проблема психічного розвитку у процесі навчання. Учиння Л.С.Виготського про зону ближнього розвитку.
2. Теорія поетапного формування розумових дій і понять П.Я.Гальперіна
3. Поняття про розвивальне навчання. Концепції розвивального навчання Л.В.Занкова, В.В.Давидова та інших.
4. Навчальність і її структура.
5. Особливості навчання обдарованих учнів.

Питання для дискусії:

1. Поясніть твердження видатних вітчизняних психологів:
 - «Дитина не розвивається і виховується, а розвивається, виховуючись і навчаючись» (С.Л. Рубінштейн).
 - «Педагогіка повинна орієнтуватись не на вчорашній, а на заврашній день дитячого розвитку» (Л.С.Виготський).
2. «Учень повинен чітко усвідомлювати ті способи, дії та операції, за допомогою яких відбувається процес навчання, і з яких складається цей процес». Про який принцип розвивального навчання йдеться?
3. Обґрунтуйте взаємозв'язок психічного та особистісного розвитку і навчання школярів.
4. Який основний зміст теорії поетапного формування розумових дій П. Гальперіна.

5. У чому полягають особливості розвивального навчання за стратегією В.В. Давидова?

6. У чому основна відмінність традиційної системи навчання від розвиваючого навчання за системою Д. Ельконіна, В.В. Давидова?

7. Дайте визначення поняття «навченість» і визначте її структуру.

8. Розкрийте особливості навчання обдарованих учнів.

Практичні завдання:

1. Визначте відсутній етап формування розумових дій і понять (за П.Я.Гальперінім): На уроці математики у 2-му класі педагог запропонував учням відразу ж після пояснення нового матеріалу запам'ятати і повторити і алгоритм виконання письмових розрахунків. Який етап формування розумових дій і понять не врахував учитель?

2. Дайте психологічний коментар педагогічній ситуації: Після перевірки контрольних робіт школярів вчитель сказав: «Яка молодець Маша Іванова, у неї у роботі немає жодної помилки, а ось у Петра Сидорова їх, на жаль, багато». Наскільки дана фраза сприятиме підвищенню успішності учнів?

3. Підготуватися до дискусії «Діти Індиго». Мета: підкреслити сутність поняття «діти Індиго», з'ясувати їхні типи, основні принципи навчання та виховання, особливості спілкування, обґрунтовано довести, що це діти нові і незвичайні. Порадити, готуючись до дискусії, ознайомитися з працею Керроля Лі, Тоубер Джен «Діти Індиго» (М., 2007).

Основна література:

1. Власова О.І. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ, 2013. 480 с.
<https://g.lekciya.com.ua>

2. Євтух М. Б. Педагогічна психологія : підручник / М.Б. Євтух, Е.В. Лузік, Н.В. Ладогубець, Т.В. Ільїна. Київ : Кондор, 2015. 420 с.

3. Савчин М. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007. 424 с.

4. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 168 с.

Додаткова література:

1. Вікова і педагогічна психологія / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін., 2-е вид., допов. Київ: Каравела, 2009. 400 с.

2. Заїка Є. В. Комплекс корекційно-розвиваючих вправ для розвитку у школярів внутрішнього плану дій, уваги, пам'яті і самоконтролю *Практична психологія та соціальна робота*. 2014. № 2. С.22–27.

3. Педагогічна психологія : хрестоматія: навч. посіб. / упоряд. Л. В. Долинська. Київ : Каравелла, 2014. 368 с.

4. Рєпкін, В. В., Рєпкіна, Н. В. До проблеми щодо теорії розвивального навчання (частина 1). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія Психологія, (64). 2018. С. 75–79.

Практичне заняття №4

Тема: ПСИХОЛОГІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета: формувати знання студентів про особливості психології навчальної діяльності, її структуру, умови формування учіння.

Професійна спрямованість: уміння практично реалізовувати теоретичні знання про особливості психології навчальної діяльності, виявляти причини невстигання та розробляти психокорекцію неуспішності навчання дітей.

План проведення практичного заняття (2 години):

1. Навчальна діяльність та її характеристики.
2. Структура і предметний зміст навчальної діяльності.
3. Мотиваційний компонент навчальної діяльності. Умови формування мотивації учіння у школярів.
4. Психологія засвоєння знань, наукових понять, умінь і навичок.
5. Уміння вчитися самостійно як інтегральна характеристика особистості.
6. Психологічні причини невстигання. Шляхи психодіагностики й корекції неуспішності навчання.

Питання для дискусії:

1. Одна із заслуг біхевіоризму полягає у тому, що представники цього напрямку вперше звернулися до аналізу реальної практичної діяльності, поведінки. Однак аналіз поведінки і, зокрема, учіння вони проводили за схемою S – R. Чи можна сказати, що біхевіористи реалізують діяльнісний підхід до учіння?

2. Який віковий період пройшла дитина, якщо наприкінці нього у неї з'явилися такі психічні новоутворення, як довільність психічних функцій, самоконтроль, внутрішній план дій?

3. Поясніть зміст поняття «мотивація учіння». Назвіть мотиви учіння.

4. Чи буде учень вчитися, якщо у нього відсутня пізнавальна потреба? Чим буде для нього у цьому випадку учіння? Чи може у таких умовах відбуватися засвоєння знань?

5. Чи відрізняється, на вашу думку, зміст понять «засвоєння» та «учіння»? Доведіть свою думку.

6. Східна мудрість говорить: «Хотіти значить могти». Проаналізуйте дану приказку стосовно учбової діяльності.

7. Які види учбових дій виділяються у структурі навчальної діяльності?

8. Які із внутрішніх детермінант успішної навчальної діяльності є, на ваш погляд, найбільш важливими? Чому?

9. Назвіть причини неуспішного учіння школярів.

10. Відповідно до визначених причин низької результативності в учінні назвіть шляхи попередження її в учнів.

Практичні завдання:

1. Визначте характер мотивації учіння, виходячи із наступних характеристик поведінки учнів:

- а) школяр схильний задавати вчителю питання, прагнучи отримати додаткову інформацію щодо навчального предмету;
- б) часто цікавиться ставленням товаришів до виконаного ним завдання;
- в) проявляє інтерес до аналізу власних помилок;
- г) розв'язує задачі, щоб показати, що він не гірший за інших;
- д) вчиться, тому що примушують дорослі;
- е) впоравшись із задачею, шукає інші способи її розв'язання;
- ж) відчуває задоволення, надаючи допомогу товаришам у виконанні завдань.

2. Серед перерахованих мотивів навчальної діяльності школярів визначте такі, що характерні для молодших школярів, для підлітків та для старшокласників. Відповідь аргументуйте.

- а) прагнення до успіху задля ствердження себе у ролі здібної людини;
- б) бажання отримати хорошу оцінку;
- в) бажання бути «справжнім школярем»;
- г) бажання заслужити схвалення батьків;
- д) прагнення отримати освіту;
- е) інтерес до самого процесу учіння, до учбових дій;
- ж) інтерес до знань, до явищ, які вивчаються;
- з) розуміння практичної користі предмету, який вивчається, для подальшого оволодіння вміннями та навичками;

і) прагнення не образити вчителя.

3. Діти виявляють високу навчальну активність, але вчать не ефективно, оскільки результат активності низький. Проаналізуйте поведінку учня, знайдіть найвірогідніші психологічні причини та дайте загальні рекомендації:

– Учень поспішає, відповідає не подумавши, намагається зробити добре, але або чомусь забуває, або виконує щось інше, не те, чого вимагає вчитель, не акуратно пише в зошитах, відсутній порядок на столі і в портфелі.

– Учень не уважний, годинами сидить за уроками, весь час про щось мріє, інколи не може відповісти, хоча дома вчив.

– Учень не реагує на зауваження, заважає проводити уроки, розмовляє, емоційно не стійкий.

– Учень надмірно рухливий, легко збудливий.

– Учень непосидючий, говіркий, але при цьому виявляє здатність до учіння.

4. У шкільному курсі фізики учні важко запам'ятовують назви кольорів, на які розкладається спектр світла, а також порядок їх розміщення. Тому дидактики століття пропонують учням запам'ятати вислів: «Каждый охотник желает знать, где сидит фазан». 1) У чому полягає сутність такого прийому? 2) Проаналізуйте його сутність з психологічного погляду.

Основна література:

1. Євтух М. Б., Лузік Е. В., Ладогубець Н. В., Ільїна Т. В. Педагогічна психологія : підручник. Київ : Кондор Видавництво, 2015. 420 с.

2. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія: курс лекцій. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 128 с.

3. Лисянська Т. М. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Каравела, 2012. 248 с.

7. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 168 с.

Додаткова література:

1. Вікова і педагогічна психологія / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін., 2-е вид., допов. Київ: Каравела, 2009. 400 с.

2. Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 112 с.

3. Максименко С. Д. Психологія учіння людини: генетико-моделюючий підхід : монографія. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2013. 592 с.
4. Педагогічна психологія: хрестоматія: навч. посіб. / упоряд. Л. В. Долинська. Київ: Каравелла, 2014. 368 с.
5. Проблеми педагогічної психології : хрестоматія / Т. О. Гетьман, Т. Кричковська. Київ: КНТ, 2017. 381 с.

Практичне заняття № 5

Тема: УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Мета: формувати знання студентів про психологічні особливості процесу виховання.

Професійна спрямованість: уміння диференціювати різні види виховних впливів на особистість.

План проведення практичного заняття (2 години):

1. Поняття про психологію виховання та про її предмет вивчення.
2. Психологічні теорії виховання особистості.
3. Методологічні та методичні принципи виховного впливу.
4. Закономірності виховного впливу.
5. Психологічні механізми виховного впливу.
6. Вікові аспекти виховання та індивідуальний підхід.

Питання для дискусії:

1. У чому полягає психологічний смисл виховання? Як це співвідноситься з позицією особистості дитини?
2. Визначте та охарактеризуйте основні психологічні теорії виховання особистості.
3. Розкрийте психологічну специфіку методологічних та методичних принципів сучасного виховання.
4. Що таке ефективний виховний вплив? Поясніть свою думку. Дайте класифікацію виховних впливів.
5. Прокоментуйте висловлювання. Про які закономірності виховання йдеться у висловлюваннях філософів?
 - Виховати людину інтелектуальною не виховавши її морально, - значить виростити загрозу для суспільства. *Рузвельт Теодор (XX ст., США)*
 - Ніщо не діє у молодих душах дитячих сильніше загальної влади прикладу, а поміж всіма іншими прикладами нічий інший у них не вкарбовується міцніше і глибше прикладу батьків. *Новиков Н.І. (XVIII ст., Росія)*

– Батьки, схвалюючи примхи дітей і балуючи їх, коли вони маленькі, псують в них природні задатки, а потім дивуються, що вода, джерело якої вони самі отруїли, має гіркий смак. *Локк Джон (XVIII ст., Англія)*

– Я засуджую будь-яке насилля при вихованні юної душі, яку ростять у повазі до честі і свободи. У жорсткості і примусовості є дещо рабське, я вважаю, що те, чого неможна зробити за допомогою розуму, обачливості і уміння, ніяк не можна досягти силою. *Монтень Мішель де (XVI ст., Франція)*

– Таємниця успішного виховання знаходиться у шанобливому ставленні до учня. *У.Емерсон (XIX ст.)*

6. Завдяки яким механізмам виникають і розвиваються якості особистості?

7. Як змінюється співвідношення управління і самоуправління вихованням дитини в онтогенезі? За рахунок чого? Чому це співвідношення постійно висуває проблеми у вихованні?

8. Розкрийте вікові аспекти виховання дитини. Які психологічні вимоги до форм і методів виховання на різних вікових етапах Ви можете назвати?

Практичне завдання:

1. Поясніть сутність і актуальні проблем психології виховання:

– Проблема механізмів, закономірностей процесу засвоєння моральних норм і принципів, формування світогляду, переконань та ін.. в умовах навчальної і виховної діяльності в школі;

– Проблема співвідношення і розмежування виховання, навчання і соціалізації;

– Проблема залежності формування різни властивостей особистості від вікових та індивідуальних особливостей учнів;

– Проблема мотиваційної сфери учня, спрямованості його моральних установок;

– Проблема умов та наслідків депривації.

2. В одному із соціологічних досліджень вихователям було запропоновано символічно зобразити процес виховання. Типовий малюнок був таким: людина поливає квіти. У чому, на вашу думку, недолік відображеного у малюнку погляду на виховання?

3. Проаналізуйте визначення поняття «виховання», надані у сучасній психолого-педагогічній літературі. Виділіть ключові характеристики даного поняття.

Виховання – це діяльність із передання новим поколінням суспільноісторичного досвіду; планомірний і цілеспрямований вплив на

свідомість і поведінку людини з метою формування конкретних установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечують потрібні умови для її розвитку, підготовки до суспільного життя і виробничої праці (*М.В.Гамезо*).

Виховання – це цілеспрямований вплив (у процесі навчання, паралельно з ним і поза ним) на людину з метою сформувати у неї певні (такі, що розглядаються суспільством у кожний історичний період його розвитку як соціально значущі позитивні) ціннісні орієнтації, принципи поведінки, системи оцінок тощо, виражене ставлення до себе, до інших людей, до суспільства, до світу (*І.А.Зимня*).

Виховання – соціальне, цілеспрямоване створення умов (матеріальних, духовних, організаційних) для засвоєння новим поколінням суспільно-історичного досвіду з метою підготовки його до суспільного життя і виробничої праці (*Л.Д.Столяренко*).

Сутність проблеми виховання полягає у наданні дитині індивідуалізованої педагогічної допомоги з метою становлення її суб'єктивності у єдності природних, психологічних і культурних властивостей (*М.А.Холодна*).

Виховання – це процес організованого цілеспрямованого впливу на особистість і поведінку дитини; науково обґрунтоване спілкування людей, розраховане на розвиток кожного з них як особистості (*І.Н. Логвінов*).

4. Проаналізуйте проблемну ситуацію. Олег у початковій школі навчався відмінно попри свою зовнішню неквапливість. У 5-му класі з'явилося багато нових предметів. Дмитро Данилович, учитель історії, вимагав відповідати швидко. Олег, якому був потрібний час, щоб обміркувати відповідь, одразу викликав у історика неприязнь. Олег почав приносити задовільні, а іноді й незадовільні оцінки. Часом він навіть просив: « Мені треба подумати». Проте Дмитро Данилович відповідав: «Якщо не можеш швидко – значить, не готувався до уроку». Хлопчик почав втрачати віру у власні сили, хоча вчив історію старанно і глибоко. Тепер загальноосвітня школа перейшла на 12-бальну систему оцінювання. Батьки звернулися до класного керівника по допомогу. Якими принципами виховання знехтував Дмитро Данилович?

5. Поясніть, як Ви розумієте сутність понять: формування, становлення, соціалізація та виховання. Конкретизуйте їхній зміст на прикладах.

Соціалізація – процес формування особистості в конкретних соціальних умовах, під час якого людина засвоює соціальний досвід.

Формування – процес змінювання особистості у процесі взаємодії її з реальною дійсністю, поява фізичних та соціально-психологічних новоутворень у структурі особистості.

Становлення – термін, який зазначає досягнення дитини такого рівня розвитку, коли вона стає здатна самостійно поводити себе, усвідомлювати свої вчинки та здійснювати відносно стійкий ціннісний вибір.

Виховання – цілеспрямований процес формування особистості з допомогою педагогічних впливів відповідно до конкретного соціально-педагогічного ідеалу.

Основна література:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник. Київ : Либідь, 2008. 848 с.
2. Заброцький М. М., Шапошникова Ю. Г. Лекції з педагогічної психології : навч. посіб. Херсон : Грінь Д.С., 2014. 144 с.
3. Лисянська Т. М. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Каравела, 2012. 248 с.

1. Савчин М. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007. 424 с.

Додаткова література:

1. Бех І. Д. Виховний процес в осягнутих глибинах. *Шкільний світ* (спецвипуск). 2014. № 5 (685). 42 с.
2. Вікова і педагогічна психологія / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін., 2-е вид., допов. Київ: Каравела, 2009. 400 с.
3. Максименко С. Д. Поняття особистості у психології. *Психологія і особистість*. 2016. № 1. С. 11-17. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psios_2016_1_3
4. Педагогічна психологія : хрестоматія : навч. посіб. / упоряд. Л. В. Долинська. Київ : Каравелла, 2014. 368 с.

Практичне заняття №6

Тема: УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВИХОВАННЯ

Мета: формувати у студентів уявлення про умови ефективного виховання особистості, усвідомити зв'язок між характеристиками особистості і типом виховання.

Професійна спрямованість: уміння диференціювати причини порушень дисципліни дітьми та розробляти психокорекцію порушень їх поведінки.

План проведення практичного заняття (2 години):

1. Виховання як процес формування цілісної особистості (формування смислів, життєвих цілей і ціннісних орієнтацій особистості).
2. Основні фактори та психологічні умови ефективного виховання
3. Соціально-психологічні особливості сімейного виховного впливу на особистість
4. Самовиховання як перетворення зовнішніх виховних впливів у самоуправління.
5. Вчинок як вираження моральності. Аналіз вчинку.
6. Показники і критерії вихованості особистості.
7. Поняття важковиховуваності. Корекція порушень поведінки дітей.

Питання для дискусії:

1. Чому діяльність є основою формування індивіда як особистості?
2. Узагальніть психолого-педагогічну проблематику виховання характеру дитини.
3. Охарактеризуйте фактори відповідальності як особистісного механізму людини, що забезпечує можливість її індивідуальної свободи й соціальної реалізації.
4. Визначте основні фактори і психологічні умови ефективного виховання.
5. Яку роль у вихованні дитини відіграє спілкування із дорослими? Аргументуйте свою думку.
6. Які основні шляхи формування моральності Вам відомі? Укажіть провідні психолого-педагогічні завдання розвитку моральності у дошкільному, молодшому шкільному, підлітковому й юнацькому віці.
7. Які особливості самовиховання підлітків і старшокласників?
8. Як Ви розумієте думку: «Самі якості особистості і риси характеру розглядаються як закріплені звичні форми поведінки». У чому полягає цінність звички у вихованні особистості?
9. У чому полягають труднощі формування позитивної спрямованості особистості? Проаналізуйте причини важковиховуваності й асоціальності дитини.

Практичні завдання:

1. Визначте тип установки батьківського виховання, представлений у уривку із книги В.Крапівіна «Журавлення і блискавки». Як вони позначаються

на емоційному розвитку дитини? Охарактеризуйте можливі наслідки такого виховання.

- Тобі тільки одне: уроки, уроки... - втомлено сказав Горька.

- Що-о? – здивовано протягнув батько.

- Те, що чув, - проговорив Горька.

– Начебто я не людина, а машина якась для виконання уроків. Нічого більше від тебе не чую... Навіть на риболовлі про уроки довбиш... Він побачив батьківський відкритий від здивування рот, хмуро посміхнувся і пішов до дверей. Йому було байдуже. У дверях стояла налякана мама.

- Стоп, - сказав у спину батько. – Ти що, з глузду з'їхав? Стій кажу! Горька озирнувся.

- Ти що?! – рявкнув батько. – Давно не заробляв?!

- А! Не лякай, - зневажливо сказав Горька. Батько поморгав, потім піднявся зі стільця.

- Ох і сміливий став, я дивлюся. Чого б це?

- А набридло боятися, - байдуже пояснив Горька. Надто сильним було його горе, надто великою туга за Журкою, надто пекучою прикрість. Страху не залишилося. - Набрідло, - повторив він. – До школи ідеш – Маргариту боїшся, та двійок, та зауважень, додому приходиш – тебе боїшся. І вдень боїшся і вночі... Чому інші живуть і не бояться, а я повинен? - Інші живуть, тому що поводяться як люди ... - А я теж людина ... Це тільки ти зі мною, як ... як з тими, кого на вулиці ловиш! І з мамою теж! Ореш тільки на неї...

- Славик, не варто... - тихо сказала мама. Вона інколи, у найбільш ласкаві хвилини, називала Горьку – Горислава – по-своєму: Славик. (цит. за: Молодцова Н.Г. Практикум по педагогической психологии.- СПб.: Питер, 2007. – 208с.:ил.- С. 97).

2. Для діагностики рівня вихованості вчені виділяють чотири основні параметри рівня вихованості:

- 1) ціннісні орієнтації учнів, виражені в інтересах до різних сфер діяльності, спілкування і т. ін.;
- 2) комунікативна культура;
- 3) спрямованість особистості;
- 4) операціональні вміння (організаторські якості особистості).

Доведіть, що ці параметри мають найбільше значення при вивченні вихованості дитини.

3. Психологи рекомендують використовувати такі показники вихованості:

- ставлення учнів до суспільства, трудової діяльності, окремих людей (В.А. Яковлев, А.С. Белкін та ін.);
- активна життєва позиція (Т.Н. Марковська, Н.Ф. Родіонова);
- спрямованість особистості (Л.І. Божович, Т.Е. Коннікова, З.І.Васильєва, А.В. Зосімовський та ін.);
- свідомо саморегуляція поведінки і самоорганізація діяльності у ставленні до учіння, фізичної праці, до людей, суспільно-політичних подій (Н.П. Капустін, М.І. Шилова та ін.);
- узгодженість між моральними знаннями, переконаннями і поведінкою (А.К. Маркова, Н.Е. Щуркова).

Поясніть сутність кожного з них.

4. Проаналізуйте проблемну ситуацію. Відомий американський лікар Бенджамін Спок розповідав російському педагогу Юрію Азарову, що його мати, маючи п'ятьох дітей, була надзвичайно суворою з ними, однак виховала прекрасних людей і громадян. Ставши батьком, доктор Спок вирішив виховувати своїх дітей по-іншому, а саме на засадах свободи, відкритої любові до дітей, дружби та співробітництва з ними. І також виховав не менш прекрасних людей і громадян. Значить, авторитарна і гуманна системи виховання рівноцінні? Визначіть і обґрунтуйте свою позицію.

5. Практичне завдання на занятті: робота у підгрупах. Підберіть необхідні матеріали для оформлення буклетів рекомендацій психолога з наступних тем: «Психологічні секрети педагогічного успіху» та «Психологія ідеального батьківства». Презентуйте на практичному занятті напрацювання підгрупи.

Основна література:

1. Власова О. І. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ, 2013. 480 с. <https://g.lekciya.com.ua>
2. Заброцький М. М., Шапошникова Ю. Г. Педагогічна психологія : лекції : навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2017. 144 с.
3. Степанов О. М. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 413 с.

Додаткова література:

1. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2009. 248 с.
2. Біла І. М. Відповідальне батьківство: соціально-психологічні аспекти : підручник. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 278 с.

3. Виховання духовності особистості / М. Й. Боришевський, О. І. Пенькова, Н. Д. Володарська та ін. ; за заг. ред. М. Й. Боришевського. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 104 с. <http://lib.iitta.gov.ua/1531/>

4. Попов В. Д. Особистісно орієнтований психолого-педагогічний супровід процесу формування моральної спрямованості молодшого підлітка. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. / ХНПУ ім. Г.С.Сковороди ; за заг. ред. І. Ф. Прокопенка, С. Т. Золотухіної. Харків : Смугаста тип., 2015. Вип. 50. С. 48-55.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГІЯ СУБ'ЄКТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

Практичне заняття №7

Тема: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета: розширити та поглибити знання студентів про психологічні особливості педагогічної діяльності.

Професійна спрямованість: розвивати понятійне мислення, здатність диференціювати різні види педагогічної діяльності.

План проведення практичного заняття (2 години):

1. Загальна характеристика педагогічної діяльності.
2. Функції та протиріччя педагогічної діяльності.
3. Мотивація педагогічної діяльності.
4. Структура педагогічної діяльності.
5. Психологія стилів педагогічної діяльності.
6. Психологія педагогічної оцінки.

Питання для дискусії:

1. В чому полягає специфіка педагогічної діяльності?
2. Прокоментуйте висловлювання. Про які характеристики педагогічної діяльності йдеться?

Досвід, у всякому разі, бере велику плату за навчання, проте навчає він краще всіх учителів. Карлейль Томас (XIX ст.. Англія)

Вчитель – не соліст, від успіху якого залежить успіх спектаклю.
Л.С.Виготський

3. Що входить до структури зовнішніх і внутрішніх мотивів педагогічної діяльності?

4. Чим можна пояснити включення мотиву влади до структури мотивації педагогічної діяльності.

5. Які Ви знаєте функції, компоненти і рівні педагогічної діяльності?

6. Чи є різниця між стилем діяльності і стилем поведінки? Аргументуйте свою думку.

7. У чому психологічна причина переваги спільної діяльності порівняно із індивідуальною? Чи завжди вона спостерігається?

8. Дайте визначення поняття «індивідуальний стиль діяльності педагога».

9. Розкрийте сутність психології педагогічної оцінки.

Практичне завдання:

2. Л.І. Щербаков виділяє низку психологічних функцій педагогічної діяльності вчителя. Поясніть їхній психологічний зміст:

- інформаційна;
- розвивальна;
- орієнтаційна;
- мобілізаційна;
- дослідницька.

3. Проаналізуйте заповіді Суфійської мудрості, спираючись на структуру педагогічної діяльності: Постановка мети та задач виходячи з аналізу педагогічної ситуації – Вибір та застосування засобів впливу – Контроль та оцінка педагогічних впливів (педагогічний самоаналіз).

Суфійська мудрість:

Спілкуйся з учнями, як з власними дітьми, стався до них з радістю та добром.

Слідкуй прикладу закону: він не повинен чекати винагороди і не повинен чекати ні оплати, ні вдячності.

Не відмовляй учню в пораді і не дозволяй працювати з такою складністю задач, до якої він ще не готовий.

Відмовляючи учня від помилок, учитель діє натяками, а не прямою заборонаю.

Учитель, який навчає одній науці, не повинен некоректно висловлюватися про іншу.

Учитель повинен давати учням лише те, що вони в змозі зрозуміти.

Учитель повинен сам уміти робити те, чому він вчить учнів.

Результати напрацювань представте на занятті.

З.А.К. Маркова і А.Я. Ніконова виділяють такі індивідуальні стилі:

- емоційно-імпровізаційний стиль (ЕІС);
- емоційно-методичний стиль (ЕМС);
- розсудково-імпровізаційний стиль (РІС);
- розсудково-методичний стиль (РМС).

Дайте відповіді на такі запитання:

1) У чому полягає своєрідність спрямованості вчителя кожного з названих стилів: на процес навчання чи результат?

2) Які особливості розгортання вчителем орієнтувального чи контрольного етапів у своїй праці?

3) Назвіть динамічні характеристики стилю (його гнучкість, стійкість, переключеність та інші).

4) Яка результативність кожного з названих індивідуальних стилів?

3. Ознайомтеся із уривком книги В.Крапівіна «Журавлення і блискавки». Який індивідуальний стиль педагогічної діяльності (за класифікацією А.К.Маркової і А.Я. Ніконової) виявлений у Вероніки Григорівни? Співставте особистісні характеристики Вероніки Григорівни і Али Геннадіївни. Які психологічні особливості Вероніки Григорівни викликали симпатію у школярів?

Вероніка Григорівна викладала літературу. Тільки не у п'ятикласників, а у більш старших класах. Але знали її всі. Вона керувала шкільним драмгуртком, влаштовувала для молодших дітей літературні ранки, а крім того, інколи заміняла у п'ятикласників Ганну Анатоліївну, яка часто хворіла. Виглядала Вероніка Григорівна поважно: висока, повна, із дрімучими бровами, перистою косматою зачіскою і рішучим, як у римських полководців, підборіддям. І голос у неї був підходящий для такої зовнішності – басовитий і рокотливий. Він прокочувався всіма поверхами громом вагонних колес, коли Вероніка Григорівна скликала хлоп'ят: – Гей, оболтуси мої ненаглядні! Ходімо до класу, у мене до вас цікава справа! «Оболтуси» – це учні 8-го «А», де Вероніка Григорівна була класним керівником.

У цьому класі навчався Єгор Гладков. Він говорив: – Вероніка – во! Кращих, ніж вона, вчителів не буває. Насправді, Вероніку Григорівну всі любили. Коли вона приходила до п'ятикласників замість «Ганнусі», учні знали, що двійки нікому не загрожують і сумно на уроці не буде. Якщо хтось не міг відповісти біля дошки, Вероніка Григорівна рокотала: – Ох, оболтуси... Що ж мені тепер, твій щоденник двійкою прикрашати? Це з літератури? Російська література, дорогі мої, існує на світі для того, щоб нести людям радість, а не журбу... Сідай і до наступного уроку вивчи так,

щоб не червоніти перед Пушкіним і Гоголем... Потім вона починала щонебудь розповідати. Не завжди за планом уроку, але обов'язково цікаве: про дуель Пушкіна і Дантеса, про те, як воював на Севастопольських бастіонах Лев Толстой, про старинні романи про лицарів Круглого столу. Чи про те, як зі своїми синами Вітькою і Борисом (теж восьмикласниками і «оболтусами») мандрували Прибалтикою і Карелією. Одного разу Сашко Лавенков запитав:

– А чому ваші хлопці не у нашій школі вчаться? Вероніка Григорівна замахала великими руками. – Ну-ну-ну! Цього мені ще не вистачало! Було б тут на двох оболтусів більше. І не соромлячись, розповідала, як напередодні її викликали до школи № 7 з приводу милих Вітеньки і Борі: – Акселерати нещасні! З мене зростом, а влаштували із підшефними третьокласниками кінний бій на перерві. Шафу із спортивними кубками перевернули, балбеси... і на кого! Хоч би на вчителя фізкультури, а то на музиканта! Клас веселився... Вероніка Григорівна була енергійною людиною. Коли доводилося у школі влаштовувати тематичний вечір, виставку, зустріч гостей чи фестиваль мистецтв, Алла Геннадіївна обов'язково кликала її на допомогу. Сама Алла Геннадіївна була завуч. Точніше, заступник директора із позакласної роботи. Вона ходила школою пряма, із стиснутими губами і постійно чимось роздратована. Ображено блищали її круглі окуляри – такі великі, що вони нагадували емблему. Яку кріплять на даху весільних авто. Якщо людина весь час чимось незадоволена, хіба вона може влаштувати свято? Тому і потрібна була Вероніка Григорівна. 200 (цит. за: Молодцова Н.Г. Практикум по педагогической психологии.- СПб.: Питер, 2007. – 208с.:ил.- С. 136-137).

2. Проаналізуйте ефективність психолого-педагогічних методів впливу учителя на учнів, що представлені в уривку із книги В.Крапівіна «Журавлення і блискавки».

– Сухоруков! Ти перестанеш знущатися надімною чи ні? – голосно вимовила Маргарита Василівна.

– А що я зробив? Маргарита Василівна терпіти не могла Граблю. Він був прогульник, двієчник і злісний порушник дисципліни. Він за всіма показниками тягнув п'ятий «А» у відстаючі. Маргарита Василівна не раз відверто заявляла, що місце Сухорукова не тут, а у колонії. Вона виражала сподівання, що, в решті решт, туди він і потрапить. Крім того, вона терпіти не могла слів «що я зробив», навіть якщо їх вимовляли цілком благополучні учні. А вже якщо цей Сухоруков ... Маргарита Василівна відразу налилася помідорним соком і закричала:

– «Шо» ти зробив? Зриваєш урок, ось «шо»! Марш із класу! Граблі було не звикати. Він став повільно вибиратися із-за парти.

– Ворушися, не тягни час! Нам займатися потрібно!.. А ти куди, Телегін? – Ми ж разом розмовляли, – сказав Дімка. – Значить, я теж... Він був маленький, вертлявий і причепливий, але справедливий. І доволі хоробрий. – Сядь зараз же! – Але якщо ми разом ...

– Сядь, кажу! Знайшов собі приятеля! Його давно спецшкола для важковиховуваних чекає! – Вже ж як чекає! Прямо плачуть там без мене, – сказав Грабля, виходячи. (цит. за: Молодцова Н. Г. Практикум по педагогической психологии. СПб.: Питер, 2007. 208 с.: ил. С. 165-167).

Основна література:

1. Власова О.І. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ, 2013. 480 с.
<https://g.lekciya.com.ua>
2. Євтух М. Б., Лузік Е. В., Ладогубець Н. В., Ільїна Т. В. Педагогічна психологія : підручник. Київ : Кондор Видавництво, 2015. 420 с.
3. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 168 с.
4. Степанов О. М. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 416 с.

Додаткова література:

1. Амацьєва О., С. Саяпіна, Чернобровкін С. Психологія педагогічної діяльності : практикум : навч. посіб. для вищ. навч. закл. Київ : Слово, 2014. 175 с.
2. Вікова і педагогічна психологія / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін., 2-е вид., допов. Київ : Каравела, 2009. 400 с.
3. Педагогічна психологія : хрестоматія: навч. посіб. / упоряд. Л. В. Долинська. Київ : Каравелла, 2014. 368 с.
4. Шевцова О. М. Психологічний супровід професійно-особистісного розвитку вчителя в умовах інноваційної діяльності: наук.-метод. посіб. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015. 128 с.

Практичне заняття №8

Тема: ПСИХОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета: формувати знання студентів про психологічні характеристики особистості вчителя та їх вплив на ефективність педагогічної діяльності.

Професійна спрямованість: розвивати понятійне мислення, формувати вміння практично реалізовувати теоретичні знання про основні складові ефективної діяльності педагога.

План проведення практичного заняття (2 години):

1. Загальна характеристика особистості вчителя.
2. Властивості особистості педагога.
3. Педагогічна спрямованість особистості вчителя.
4. Педагогічні здібності та вміння вчителя.
5. Професійний стрес у діяльності вчителя.
6. Професійний розвиток та деформації особистості педагога.

Питання для дискусії:

1. Які вимоги висуваються до особистості учителя?
2. Від чого залежить різна оцінка особистості вчителя різними учнями?
3. Чи впливає, на ваш погляд, професія на поведінку і особистість педагога? Аргументуйте свою думку.
4. Прокоментуйте висловлювання: Учитель живе доти, доки він вчиться, як тільки він перестає вчитися, у ньому вмирає вчитель. К.Д.Ушинський. Про які властивості особистості вчителя говорить К.Д.Ушинський?
5. Які характеристики особистості вчителя виділяє М.В.Савчин.
6. Які ви можете назвати якості психологічно компетентного учителя.
7. Дайте визначення поняття професійна педагогічна спрямованість.
8. Охарактеризуйте Я-концепцію вчителя.
9. Назвіть основні види педагогічних здібностей. Успішність яких сторін педагогічної діяльності вони забезпечують?
10. Визначте причини виникнення професійного стресу у педагогів.
11. Чи можна уникнути професійного стресу у діяльності вчителя? Аргументуйте свою думку.
12. У чому виявляється професійна деформація вчителя?

Практичні завдання:

1. Опишіть «хорошого вчителя» і «поганого вчителя»: складіть перелік якостей, які, на вашу думку, визначають ефективність та

неефективність педагогічної діяльності. Проаналізуйте, на що ви орієнтувалися, складаючи перелік:

- переважно на сферу навчання, викладання предмету;
- переважно на сферу виховання, спілкування вчителя з учнями;
- на ці та інші сфери. Поясніть свої аргументи щодо вибору значущих характеристик педагога.

2. Ознайомтеся з функціями, які виконує вчитель сучасної школи. Спробуйте розробити для кожної функції сукупність психологічних якостей, що забезпечують її реалізацію.

3. Важливо підкреслити, що Я-концепція є не статичним, а динамічним, психологічним утворенням. Формування, розвиток та змінювання Я-концепції зумовлене зовнішніми і внутрішніми чинниками. Соціальне середовище має великий вплив на формування Я -концепції. Професійна Я-концепція особистості може бути реальною та ідеальною. Поясніть, у чому полягає реальна та ідеальна професійна Я-концепція.

4. У структурі самооцінки взагалі та професійної самооцінки особливо доцільно виділяти два аспекти: перший – операціонально-діяльнісний аспект самооцінки та особистісний аспект професійної самооцінки. У чому полягає операціонально-діяльнісний та особистісний аспекти самооцінки? Як впливає на професійну адаптацію дискордантність (неузгодженість) самооцінки операціонально-діялісного та особистісного аспектів самооцінки?

5. Проаналізуйте фрагмент із книги В.Крапівіна «Журавлення і блискавки». Що можна сказати про особистість Віктора Борисовича? Визначте ознаки професійної деформації цього педагога.

Журку злегка занудило від противного страху: всі знали, Що Віктор Борисович – гроза і бич усіляких порушників. – Маргарито Василівна, запросіть винуватців пригоди до дошки, – сухим голосом розпорядився він і стиснув рота у червону крапку. Подивився, як Журка, Горька, Іринка і Грабля вибираються із-за парт, і повторив голосніше:

– Так-так, до дошки. Ось сюди! – він ткнув гострим пальцем. – Ось на це місце! Щоб всі бачили паршивців, яким не місце у нашій школі! – І скрикнув: – Живо! Вони – що робити – стали біля дошки понурою шеренгою.

– Відповідайте! – крикнув Віктор Борисович. Легко кричати «відповідайте». А на яке питання відповідати? Що говорити? – Довго будемо мовчати? – раптом, абсолютно заспокоївшись, поцікавився Віктор Борисович. І по-хлоп'ячому забігав уздовж шеренги. Тоді Журка почув похмурий Горьчин голос:

– Що відповідати? – Мовчати! – знову скрикнув завуч. Нікчемні балакуни! Відповідайте, як ви посміли! Так, як ви посміли улаштувати цю наругу над шкільними правилами?! (цит. за: Молодцова Н.Г. Практикум по педагогической психологии.- СПб.: Питер, 2007. – 208 с.:ил.- С. 141).

Основна література:

1. Вікова і педагогічна психологія / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін., 2-е вид., допов. Київ: Каравела, 2009. 400 с.
2. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія : курс лекцій / Київ : Центр учбової літератури, 2019. 128 с.
3. Євтух М. Б., Лузік Е. В., Ладогубець Н. В., Ільїна Т. В. Педагогічна психологія : підручник. Київ : Кондор Видавництво, 2015. 420 с.
4. Савчин М. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007. 424 с.

Додаткова література:

1. 1. Аматыєва О., С. Саяпіна, Чернобровкін С. Психологія педагогічної діяльності : практикум : навч. посіб. для вищ. навч. закл. Київ : Слово, 2014. 175 с.
2. Професійне вигоряння працівників освіти : монографія / М. С. Корольчук, В. М. Корольчук, Л. І. Березовська. Київ : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2017. 304 с.
3. Шевцова О. М. Психологічні особливості професійної Я-концепції вчителів, які працюють в умовах інноваційної діяльності. *Актуальні проблеми психології: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості* : зб. наук. праць / Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України ; редкол. : Н. В. Чепелева [та ін.] ; гол. ред. С. Д. Максименко. Київ, 2013. Т. 11. Вип. 7. Ч. 2. С. 540-546.

Практичне заняття №9

Тема: ПСИХОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

Мета: формувати знання студентів про психологічні особливості взаємодії суб'єктів педагогічного процесу.

Професійна спрямованість: уміння використовувати отриману інформацію при взаємодії суб'єктів педагогічної діяльності.

План проведення практичного заняття (2 години):

1. Специфіка педагогічного спілкування.
2. Психологічні бар'єри у педагогічній взаємодії.
3. Психологічний вплив в контексті педагогічної взаємодії

4. Поведінкові патерни і стилі педагогічного спілкування вчителів
5. Прийоми оптимізації педагогічного спілкування.

Питання для дискусії:

1. Як співвідносяться педагогічна діяльність і педагогічне спілкування?
2. Дайте визначення поняття педагогічне спілкування.
3. В чому полягає психологічний аналіз педагогічного спілкування?
4. Які функції педагогічного спілкування ви знаєте?
5. Визначте стилі педагогічного спілкування.
6. Які бар'єри в педагогічному спілкуванні ви знаєте?
7. Які особливості подолання бар'єрів спілкування?
8. Чи впливають міжособистісні взаємини у колективі учителів на їх ставлення до учнів і педагогічної діяльності? Чому?
9. Чи є нормою, коли особисті радощі і негаразди життя вчителя позначаються на його взаєминах із учнями? Чому?

Практичні завдання:

1. Важливою характеристикою педагогічної праці є позиція вчителя у процесі взаємодії з учнем. Серед позицій виділяють:

- «закриту позицію» педагога;
- «відкриту позицію»;
- позицію «зустрічного руху» до дитини.

Поясніть їхню сутність і значущість.

2. Робота у підгрупах. Підберіть необхідні матеріали для оформлення буклетів рекомендацій психолога з наступних тем: «Правила ефективної педагогічної взаємодії» та «10 заповідей успішного педагогічного колективу». Презентуйте на практичному занятті напрацювання підгрупи.

3. Проаналізуйте уривок із книги В.Крапівіна «Журавлення і блискавки». Який стиль спілкування домінує у педагога Маргарити Василівни? Оцініть характер його впливу на психологічний клімат у класі.

За вікнами наливавася тьмяним світлом жовтневий ранок, але у класі ще горіли лампи. Журка стояв біля дошки і розповідав про негритянські заворушення у Алабамі. Він говорив про пожежі і стрілянину, проте слухали не всі. Хтось дрімав, тому що недоспав, поспішаючи на політінформацію. Хтось, потайки, щоб не помітила Маргарита Василівна, готував англійську. То й нехай, вони хоча б не заважали. А Толька Бердишев, здригаючи пухлими щічками, стріляв пшоном із скляної трубки. І як навмисне, по тих, хто слухав.

- Кінчав би ти, Бердишев, – сказав нарешті Журка. Той швидко

прибрав трубку. А Маргарита Василівна, яка сиділа за першою партою, озирнулася: – У чому справа, Бердишев? – Ні в чому, – сказав Толька і захопив білими віями. – Журавін, у чому справа? Журка зняковів. Вийшло, що він наябедничав. Але Іринка безстрашно сказала зі своєї парти: – Він крупною плюється, дубина така. Сам не слухає й іншим не дає... – А що тут слухати? Це по телику тищу разів говорили. – Та ти по телику тільки мультики і хокей дивишся, – сказав Сашка Лавенков і заховав у парту підручник з англійської. – Ні, ще передачу «Для вас, малята», – вставив Горька. – А ну, припиніть, – вимовила Маргарита Василівна. – Жура він, продовжуй. Він, до речі, дуже цікаво розповідає, – додала вона і непомітно позіхнула. 172 (цит. за: Молодцова Н.Г. Практикум по педагогической психологии.- СПб.: Питер, 2007. – 208с.:ил.- С. 175).

4. Визначте характер педагогічних впливів: у наступних ситуаціях виберіть найбільш прийнятне для вас рішення. Оцініть, якій групі впливів ви надаєте перевагу: репресивним, пасивним чи конструктивним. Аргументуйте свою відповідь.

Ситуація 1. Учень успішно відповів біля дошки, отримав найвищу оцінку, проте потім учитель помітив у нього шпаргалку. Як вчинити учителю?

Варіанти рішень: 1. Забрати шпаргалку і виправити оцінку. 2. Зробити вигляд, що не помітив шпаргалку. 3. Насварити, проте оцінку не змінювати. 4. Похвалити за добре підготовлену шпаргалку. 5. Сказати, що ця оцінка не буде враховуватися при підведенні підсумків чверті (півріччя, року), що її потрібно підтвердити. 6. Пожалкувати про те, що не помітили шпаргалки, проте оцінку не змінювати. 7. Висловити жаль щодо того, що учень не зміг самостійно, без допомоги шпаргалки так же добре відповісти.

Ситуація 2. N замучив учителя питаннями. Він ставить каверзні запитання, намагаючись підловити учителя на невмінні відповіді на них, на недостатності знань, ерудиції. На чергове питання учитель не може відразу відповісти. Як вчинити учителю?

Варіанти рішень: 1. Не відповідати на питання N. 2. Запропонувати відповіді на питання наступного заняття. 3. Визнати відсутність миттєвої відповіді на питання, пообіцяти подумати над запитанням. 4. Запропонувати всьому класу відповіді на дане запитання і пообіцяти спитати про рішення проблеми наступного разу. 5. Відчитати N за питання не за темою, не за змістом і не відповідати на нього. 6. Жартома уникнути відповіді, по можливості наступного разу до нього повернутися. 7. Похвалити N за хороше питання і пообіцяти обговорити його за наявності вільного часу. (Молодцова

Н.Г. Практикум по педагогической психологии. СПб.: Питер, 2007. 208с.: ил. С. 163-165).

Основна література:

1. Власова О. І. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ, 2013. 480 с.
<https://g.lekciya.com.ua>

2. Євтух М.Б., Лузік Е. В., Ладогубець Н. В., Ільїна Т. В. Педагогічна психологія : підручник. Київ : Кондор Видавництво, 2015. 420 с.

3. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. [для студентів вищ. навч. закладів]. Київ, 2017. 548 с.

4. Степанов О. М. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 416 с.

Додаткова література:

1. Гетьман Т. О., Кричківська Т. Проблеми педагогічної психології : хрестоматія. Київ : КНТ, 2017. 381 с.

2. Педагогічна психологія : навч. посіб. / уклад. : Н. Г. Матейчук, О. П. Степаненко. Чернівці, 2014. 240 с.

3. Педагогічна психологія : хрестоматія : навч. посіб. / упоряд. Л. В. Долинська. Київ : Каравелла, 2014. 368 с.

4. Психологія педагогічної взаємодії: інтегративний підхід : монографія / В. Л. Зливков, О. В. Завгородня, С. О. Лукомська, С. О. Копилов, О. В. Котух; за ред. В. Л. Зливкова, С.О. Лукомської. Київ : 2019. 259 с.

Практичне заняття №10

**Тема: КОНФЛІКТИ МІЖ УЧАСНИКАМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ
ВЗАЄМОДІЇ**

Мета: формувати у студентів знання про конфліктогенні ситуації у педагогічній діяльності.

Професійна спрямованість: уміння здійснювати профілактику конфліктів у педагогічному колективі.

План проведення практичного заняття (2 години):

1. Поняття педагогічної ситуації. Потенційно конфліктогенні ситуації у педагогічній діяльності.

2. Типи конфліктів у педагогічній діяльності.

3. Джерела конфліктів з учнями у різні вікові періоди їх психічного розвитку.

4. Деструктивні та конструктивні функції конфлікту.

5. Профілактика конфліктів у педагогічному колективі.

Питання для дискусії:

1. Що таке педагогічна ситуація? Охарактеризуйте її.
2. Визначте потенційно конфліктогенні ситуації у педагогічній діяльності.
3. Дайте визначення поняттю «конфлікт»? Охарактеризуйте особливості педагогічних конфліктів.
4. Визначте і охарактеризуйте типи конфліктів у педагогічній діяльності.
5. Назвіть деструктивні та конструктивні функції конфлікту.
6. Які джерела конфліктів з учнями у різні вікові періоди їх психічного розвитку.
7. Які профілактичні заходи конфліктів у педагогічному колективі ви можеже назвати?

Практичне завдання:

1. Робота у підгрупах. Підберіть необхідні матеріали для оформлення буклетів рекомендацій психолога з наступних тем: «Секрети ефективної роботи шкільної команди» та «Скажи «Ні» шкільному булінгу». Презентуйте на практичному занятті напрацювання підгрупи.

2. Поясніть сутність педагогічного конфлікту, аналізуючи характеристику, яку дали виду конфлікту Лкашонок О.Н. та Щуркова Н.Е. в роботі «Конфліктогенний етюд для учителя».

«Педагогічний конфлікт – завдяки тому, що його проводить педагог-психолог, стає додатковим і дуже сильним чинником розвитку для дитини, допомагає їй побачити можливість навчитися там, де знаходяться її особисті інтереси. Забігати подумки вперед в ситуації взаємовідносин з людьми, примушуючи дитину шукати невідоме їй вирішення в гострій ситуації, а це означає творити поведінку.....»

3. Вчителеві доводиться тушити конфлікти, які виникають між учнями, психолог А.Б. Бобрович радить використовувати різні способи погашення конфліктів. Вчителі часто користуються прямими методами погашення конфліктів: «бесіда», «розбір» на зборах, санкції тощо. Наведіть приклади використання вчителем цих методів.

Як стверджують психологи, цікавіше та ефективніше використовувати опосередковані методи.

«*Вихід почуттів*» Дозвольте «ображеному» (а насправді він таким може і не бути) виказати все, що він хоче, не перебиваючи його. Але краще це зробити не відразу на уроці, а перенести цю розмову на по-заурочний час.

Коли все учень розповість, він і сам у своїй поведінці може побачити помилки.

Емоційне відшкодування. Покажіть учневі, що ви розумієте його стан. Цим ви відшкодуєте емоційний стрес цього учня. Похваліть такими словами: «Ви взагалі людина тонка, загострено сприймаєте поезію. Як це ви могли бути грубим і жорстоким у конфлікті з Анатолієм?»

«У тебе, Ніно, чудові очі, добра усмішка. Якщо б ти бачила себе в той момент, коли ображала Таню! Сердитість нікому не пасує, а тобі – особливо».

Авторитетний третій. Інколи розв'язання конфлікту потребує третьої особи. Треба знайти третю особу, яка розумно і дуже обережно «подасть» схвалення, оцінку одного учасника конфлікту про іншого. Наведіть свої приклади використання цих способів, пов'язуючи з навчанням на уроках.

4. Визначте характер педагогічних впливів: у наступних ситуаціях виберіть найбільш прийнятне для вас рішення. Оцініть, якій групі впливів ви надаєте перевагу: репресивним, пасивним чи конструктивним. Аргументуйте свою відповідь.

Ситуація 1. Учитель опитує учнів за пройденим матеріалом у 7-му класі. Коли він звертається із запитанням до однієї із учениць, то у відповідь отримує відмову у досить різкій формі: «Що ви від мене хочете?! Я не буду відповідати!». Поведінка для даної учениці не властива. Якою має бути реакція вчителя?

Варіанти рішень:

- а) з'ясувати причину такої поведінки учениці.
 - б) зазначити некоректність ставлення учениці до вчителя, попросити підійти після уроку для пояснення.
 - в) проігнорувати слова учениці і звернутися із тим же питанням до іншого.
 - г) поставити незадовільно.
 - д) не акцентувати увагу класу на даній ситуації, після уроку спробувати з'ясувати у учениці, що завадило їй відповісти на запитання.
 - е) спокійно пожартувати: «Оленька! До чого тут емоції? Я не очікував (вала), що моє невинне запитання тебе особисто зачепить».
7. Запропонувати письмово відповісти на дане питання.

Ситуація 2. Учитель оголошує тему уроку у 10-му класі і збирається зафіксувати її на дошці, проте, виявляється, що крейда не пише. При більш уважному розгляданні виявляється, що замість крейди у нього у руках пофарбований дерев'яний брусок. Як вчинити учителю?

Варіанти рішень:

а) Обуритися і відмовитися записувати на дошці тему уроку, необхідні пояснення диктувати усно.

б) Почати з'ясовувати, хто це зробив, щоб покарати винного.

в) Посміятися дотепному жарту і запропонувати кому-небудь принести нормальну крейду.

г) Змінити передбачену попередню форму проведення уроку, виключивши пояснення на дошці, і запропонувати через деякий час комусь із учнів відповісти письмово на дошці.

д) Дати перевірочну контрольну роботу.

е) Не акцентувати увагу на ситуації і запропонувати принести інший шматок крейди. (Молодцова Н.Г. Практикум по педагогической психологии.- СПб.: Питер, 2007. – 208с.:ил.- С. 163 - 165).

Основна література:

1.Власова О. І. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ, 2013. 480 с.
<https://g.lekciya.com.ua>

5. Савчин М. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007. 422 с.

6. Степанов О. М. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 413 с.

Додаткова література:

1. Галузьяк В. М. Педагогічна конфліктологія : навчальний посібник / В.М. Галузьяк, І. Л. Холковська. – Вінниця : Нілан ЛТД, 2015. – 208 с.
<http://library.vspu.net/handle>

2.Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Конфлікти в освітньому середовищі: діагностика та практика вирішення : навч.-метод. посіб. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 92 с.

3. Глазкова І. Стратегія запобігання конфліктам суб'єктів навчального процесу. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія. Педагогічні науки.* 2015. № 1 (9). С. 210–215.

4. Миронова О. М., Мазоренко О. В. Конфліктологія : навч. посіб. Харків : Вид. ХНЕУ, 2011. 168 с.

5. Педагогічна психологія : хрестоматія : навч. посіб. / упоряд. Л. В. Долинська. Київ : Каравелла, 2014. 368 с.

Практичне заняття №11

Тема: ЗМІСТ ТА ФУНКЦІЇ ПСИХОЛОГІЧОЇ СЛУЖБИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

Мета: формувати у студентів знання про зміст та функції психологічної служби в системі освіти; сформувати навички роботи з дітьми групи ризику.

Професійна спрямованість: уміння виявляти та здійснювати психологічний супровід груп ризику дітей загальноосвітнього навчального закладу; уміння здійснювати психологічний аналіз уроку.

План проведення практичного заняття (2 години):

1. Мета, функції, завдання психологічної служби системи освіти.
2. Види діяльності психолога в закладах освіти.
3. Організація та форми роботи психолога.
4. Напрями діяльності психолога освіти.
4. Основні завдання психолога у роботі з батьками.
5. Робота психолога з педагогічним колективом. Психологічна допомога педагогу в організації навчального процесу.

Питання для дискусії:

1. В чому ви вбачаєте роль шкільної психологічної служби ?
2. Визначте мету та основні завдання психологічної служби в системі освіти.
3. Визначте специфіку змісту та видів діяльності психологічної служби системи освіти.
4. Охарактеризуйте рівні діяльності шкільної психологічної служби.
5. Назвіть основні види діяльності психолога.
6. Назвіть основні форми діяльності психолога.
7. Визначте особливості форм роботи психолога з педагогічним колективом.
8. У чому зміст роботи психолога з батьками?

Практичні завдання:

1. Виступаючи на колегії, А. Г. Асмолов сказав: «Психологія вистраждала свій шлях у світ освіти. Перші розчарування окремих психологів у школах переконали мене в тому, що «один у полі не воїн». Тоді стало очевидним ось що: не так психологи повинні йти в народ, як педагоги, повинні були піти в психологію. Хочете, називайте це чудом, хочете ні: на наших очах почалася психологізація шкільного життя, що ознаменувала нову еру — еру розвиваючої освіти» («Вестник образования», 1995, № 7). Чи

поділяєте ви думку А. Г. Асмолова про те, що психолог може сформуватися із шкільного вчителя? Обґрунтуйте свої міркування.

2. Назвіть напрямки роботи психолога з «важкими підлітками». Якими теоретичним знаннями та практичним навичками роботи повинен володіти такий психолог?

3. Виконання завдання передбачає роботу в парах. Алгоритм виконання завдання:

1. Розподіліться на робочі групи.
2. Сформулюйте звернення особи до психолога.
3. Відповідно до звернення клієнта розробіть план роботи та сплануйте дослідження.
4. Здійсніть обробку отриманих результатів. Здійсніть інтерпретацію результатів.
5. Зробіть висновок.
6. Розробіть комплекс психологічних рекомендацій, виходячи з отриманих результатів.

Основна література:

1. Власова О. І. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ, 2013. 480 с. <https://g.lekciya.com.ua>
2. Панок В. Г. Психологічна служба : [навч.-метод. посіб. для студентів і викладачів]. [2-е вид.]. Кам'янець-Подільський : Друкарня Рута, 2013. 328 с.
3. Савчин М. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007. 422 с.

Додаткова література:

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Видавництво КНТ, 2019. 204 с.
2. Корнещук В. В., Волошенко М. О., Олло В. П. Профілактика та корекція девіантної поведінки підлітків : навч. посіб. Київ : Олді-Плюс, 2021. 136 с.
3. Научитель О. Д., Гулий О. Є., Фальова Ю. І. Організація психологічної служби: методологічні та психолого-педагогічні аспекти : [підручник] : [в 2 ч.]. Ч. 2. Харків : Основа, 2016. 144 с. : іл. (Бібліотека журналу "Управління школою" ; вип. 3 (158)).
4. Токарева Н. М., Шамне А. В., Макаренко Н. М. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу : монографія. Кривий Ріг, 2014. 312 с.

Список літератури

- 1 Адаптація дітей до навчання у школі в діяльності психологічної служби : метод. рек. / за наук. ред. В. Г. Панка. Київ : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2013. 100 с.
- 2 Амацьєва О., Саяпіна С., Чернобровкін С. Психологія педагогічної діяльності : практикум : навч. посіб. для вищ. навч. закл. Київ : Слово, 2014. 175 с.
- 3 Бех І. Д. Виховання особистості : підручник. Київ : Либідь, 2008. 848 с.
- 4 Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2009. 248 с.
- 5 Біла І. М. Відповідальне батьківство: соціально-психологічні аспекти : підручник. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 278 с.
- 6 Бочелюк В. Й., Зарицька В. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2007. 248 с.
- 7 Вікова і педагогічна психологія / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін., 2-е вид., допов. Київ: Каравела, 2009. 400 с.
- 9.Власова О.І. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ, 2013. 480 с.
<https://g.lekciya.com.ua>
10. Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 112 с.
11. Галузьяк В. М., Холковська І. Л. Педагогічна конфліктологія : навч. посіб. Вінниця : Нілан ЛТД, 2015. 208 с. <http://library.vspu.net> handle
- 12.Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Конфлікти в освітньому середовищі: діагностика та практика вирішення : навч.-метод. посіб. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 92 с.
13. Гетьман Т. О., Кричківська Т. Проблеми педагогічної психології : хрестоматія. Київ : КНТ, 2017. 381 с.
14. Глазкова І. Стратегія запобігання конфліктам суб'єктів навчального процесу ВНЗ. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія. Педагогічні науки.* 2015. № 1 (9). С. 210–215.
15. Дригус М. Т. До проблеми становлення особистісної ефективності вчителя (ретроспективний аспект). *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том XII, 16 (15). С. 121-128. <http://lib.iitta.gov.ua/5280/>
16. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. / Т. В Дуткевич. Київ : Видавництво КНТ, 2019. 204 с.

17. Євтух М. Б., Лузік Е. В., Ладогубець Н. В., Ільїна Т. В. Педагогічна психологія : підручник. Київ : Кондор Видавництво, 2015. 420 с.
18. Заброцький М. М., Шапошникова Ю. Г. Педагогічна психологія : лекції : навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2017. 144 с.
19. Корнешук В. В., Волошенко М. О., Олло В. П. Профілактика та корекція девіантної поведінки підлітків : навч. посіб. Київ : Олді-Плюс, 2021. 136 с.
20. Лисянська Т. М. Педагогічна психологія : навч. посіб. / Т. М. Київ : Каравела, 2012. 248 с.
21. Лисянська Т. М. Педагогічна психологія : практикум. Київ : Каравела, 2009. 224с.
22. Лобанова А. С., Калашнікова Л. В. Робота з підлітками-девіантами: соціологічний та психологічний аспекти : підручник для студентів вищ. навч. закладів. Київ : Вид-во «Каравела», 2017. 470 с.
23. Максименко С. Д. Психологія учіння людини: генетико-моделюючий підхід : монографія. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2013. 592 с.
24. Миронова О. М. Мазоренко О.В. Конфліктологія : навч. посіб. Харків : Вид. ХНЕУ, 2011. 168 с.
25. Научитель О. Д., Гулий Ю. І., Фальова О. Є. Організація психологічної служби: методологічні та психолого-педагогічні аспекти : [підручник] : [в 2 ч.]. Ч. 2. Харків : Основа, 2016. 144 с.
26. Павелків Р. В. Особистість у контексті морального та професійного зростання : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 192 с.
27. Панок В. Г. Психологічна служба: [навч.-метод. посіб. для студентів і викладачів]. 2-е вид. Кам'янець-Подільський : Друкарня Рута, 2013. 328 с.
28. Педагогічна психологія : навч. посіб. / уклад. : Н. Г. Матейчук, О. П. Степаненко. Чернівці, 2014. 240 с.
29. Педагогічна психологія : хрестоматія: навч. посіб. / упоряд. Л. В. Долинська. Київ : Каравелла, 2014. 368 с.
30. Поліщук В. М. Психологія педагогічного повсякдення. Реальність і міфи. Суми : Університетська книга, 2019. 152 с.
31. Попов В. Д. Особистісно орієнтований психолого-педагогічний супровід процесу формування моральної спрямованості молодшого підлітка. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. / ХНПУ ім. Г. С. Сковороди ; за заг.

ред. І. Ф. Прокопенка, С. Т. Золотухіної. Харків : Смугаста тип., 2015. Вип. 50. С. 48-55.

32. Прасол Д. В., Литвиненко І. С. Вікова та педагогічна психологія : мультимед. навч.-метод. посіб. Миколаїв : Арнекс, 2016. 150 с.

33. Професійне вигорання працівників освіти : монографія / М. С. Корольчук, В. М. Корольчук, Л. І. Березовська. Київ : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2017. 304 с.

34. Приходько Ю. О. Практична психологія: введення у професію : навч. посіб. 3-тє вид. Київ : Каравела, 2012. 248 с.

35. Психологічні чинники самодетермінації особистості в освітньому просторі : кол. монографія / [Максименко С. Д., Куценко-Лада Г. В., Пророк Н. В. та ін.] ; за ред. С. Д. Максименка. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 400 с.

36. Психологічні механізми адаптації девіантів до сучасного соціокультурного середовища : монографія / Максимова Н. Ю., Грись А.М., Манілов І.Ф. [та ін.] ; за ред. Н. Ю. Максимової. Київ : Педагогічна думка, 2015. 254 с.

37. Психологія педагогічної взаємодії: інтегративний підхід : монографія / В. Л. Зливков, О. В. Завгородня, С. О. Лукомська, С. О. Копилов, О. В. Котух ; за ред. В. Л. Зливкова, С. О. Лукомської. Київ : 2019. 259 с.

38. Психологія розвитку та успіху особистості : навч. посіб. / Г. М. Закалик, Ю. М. Терлецька, Н. М. Шувар. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 488 с.

39. Рекреаційна психологія дитинства: теорія і практика / кол. монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 320 с.

40. Савчин М. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. для вищ. навч. закл. Київ : Академвидав, 2007. 424 с.

41. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 168 с.

42. Степанов О. М. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 416 с.

43. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. [для студентів вищ. навч. закладів]. Київ, 2017. 548 с.

44. Токарева Н. М. Основи педагогічної психології : навч.-метод. посіб. / Н. М. Токарева – Кривий Ріг, 2013 – 223 с.

45. Токарева Н. М., Шамне А. В., Макаренко Н. М. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу : монографія. Кривий Ріг, 2014. 312 с.

46. Шевців З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 248 с.

47. Шевцова О. М. Психологічний супровід професійно-особистісного розвитку вчителя в умовах інноваційної діяльності: наук.-метод. посіб. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015. 128 с.

48. Шевцова О. М. Психологічні особливості професійної Я-концепції вчителів, які працюють в умовах інноваційної діяльності. *Актуальні проблеми психології: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості* : зб. наук. праць / Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України ; редкол. : Н.В.Чепелева [та ін.] ; гол. ред. С. Д. Максименко. Т. 11. Вип. 7. Ч. 2. Київ, 2013. С. 540-546.

Інформаційні ресурси

Інтернет, електронні книги та підручники, бібліотеки

1. Педагогічна психологія. <https://subject.com.ua>» [pedag](#)
2. Вікова та педагогічна психологія. <https://pidru4niki.com>» [psihol](#)
3. Матеріал з Вікіпедії - вільної енциклопедії. [http://uk.wikipedia.org/wiki/Педагогічна психологія](http://uk.wikipedia.org/wiki/Педагогічна_психологія)
4. Монографія 2019 Психологія педагогічної взаємодії. <https://lib.iitta.gov.ua>»
5. <http://psylib.kiev.ua/>
6. <https://nenc.gov.ua/uploads>»
7. Педагогічна конфліктологія. <https://library.vspu.net>» [handle](#)
8. <https://rmc.trost.net.ua/wpcontent/uploads/2016/02>
10. <https://studfile.net/preview/3539206/>
11. https://studref.com/426605/psihologiya/sotsialnaya_psihologiya_obrazovana